

Szakmai beszámoló (MÁEÖ)

A Szlovákia területén feltárt, Kr. u. 1-4. századi, dunai germán régészeti leletanyag összevetése az egykorú magyarországi leletekkel

1. A tervezett kutatás

A Magyar Állami Eötvös Ösztöndíjat a Szlovák Régészeti Intézet nyitrai gyűjteményében őrzött, szabadon kutatható, római kori leletanyag tanulmányozására nyertem el összesen 4 hónap időtartamra. A tervezett munkát két fő részre osztottam fel.

Az első szakasz a dunai germán/kvád jellegű települések leletanyagának tanulmányozása volt, elősorban a Szilvásvár-Lovaspálya lelőhelyen¹ 2016-ban feltárt lelőhely feldolgozása céljából. A vizsgálatba az alábbi lelőhelyeket terveztem bevonni:

- Branč-Helyföldek²
- Bratislava-Trnavka³
- Vel'ký Meder⁴

A dunai germán, kvád kerámiaanyag jellegzetessége, hogy a meghatározó arányú római provinciális importdarabok mellett nagyrészt helyben készült, kézzel formázott edényekből áll, melyek esetében a regionális jegyek meghatározóak. Elsősorban az utóbbi anyagcsoportban terveztem vizsgálni a finom (asztali) és a durva (főző)edények technológiai sajátosságait. A számottevő mennyiségű leletanyag Nyitrán egy külső raktárhelységben került elhelyezésre, így tanulmányozásukhoz 2 hónap időtartamot adtam meg.

Az ösztöndíj második szakasza a Kr. u. 2-4. századi sír- és temetőmaradványok vizsgálata a magyarországi barbaricumhoz hasonló jellegű maradványok, de nagyrészt a Vinár-cseraljai leletek későbbi feldolgozása céljából. A megtekinteni kívánt leletanyagok:

- Kostolná pri Dunaji⁵
- Očkov⁶
- Sekule⁷
- Zohor⁸

---

¹ Farkas Csilla–Soós Eszter–Tankó Károly: Régészeti kutatások Szilvásvár-Lovaspálya többkorszakos lelőhelyen. *Agraria* 52 (2019) 106–121.

² Kolník, T. – Varsik, V. – Vladár, J.: Branč. Germánska osada z 2. až 4. storočia. Eine germanische Siedlung vom 2. bis zum 4. Jahrhundert. *ASM Catalogi* X. Nitra 2007.

³ Varsik, Vladimír: Germánske osídlenie na východnom predpolí Bratislavy. Sídlišká z doby rímskej v Bratislave-Trnavke a v okolí. *Archaeologica Slovaca Monographiae* 18, Nitra, 2011.

⁴ Varsik, Vladimír: Die kaiserzeitliche Siedlung von Vel'ký Meder. In: Kovács Gy.–Kulcsár G. (Eds.): *Ten Thousand Years along the Middle Danube. Life and Early Communities from Prehistory to History*. *Varia Archaeologica Hungarica* 26 (2011), 131–142.

⁵ Kolník, Titus: *Römerzeitliche Gräberfelder in der Slovakei I*. Bratislava, 1980.

⁶ Kolník, Titus: Popolnicové pohrebisko z mladšej doby rímskej a počiatku doby sťahovania národov v Očkove pri Piešťanoch. (Ein Urnengräberfeld aus der spätrömischen Kaiserzeit und vom Anfang der Völkerwanderungszeit in Očkov bei Piešťany). *Slovenská Archeológia* 4-2 (1956) 233–300.

⁷ Rajtár, Ján-Kováčová, Linda: Das germanische Brandgräberfeld in Sekule. In: Maciej Karwowski, Balázs Komoróczy, Peter Trebsche (Hrsg.), *Auf den Spuren der Barbaren – Archäologisch, historisch, numismatisch* (Archäologie der Barbaren 2015). Brno 2019, 131–134.

⁸ Kraskovská, Lubomíra: Hroby z doby rímskej v Zohore. *Slovenská Archeológia* 7, 1959, 99–143.

- Závod⁹

A lelőhelyeken a kerámiát a telepek esetében már vázolt szempontok szerint terveztem vizsgálni. A további tárgyak közül a fegyverek (kardok, lándzsák, sarkantyúk), viseleti elemek (fibulák, övszerelékek), valamint a mellékletként elhelyezett római üveg- és bronzedények kerültek fókuszba. Áttekintésükhöz további 2 hónap időtartamot igényeltem, dr. prof. Ján Rajtár szakmai konzultációja mellett.

2. A kutatást módosító körülmények

A kutatóút az eredeti tervek szerint 2022. április és július közt valósult volna meg. 2021 őszén azonban bizonyossá vált, hogy gyermeket várok, akinek várható születési időpontja 2022 április vége, így a pályázati időszakon mindenképpen módosítani volt szükséges. A teljes pályázat elcsúsztatása a 2022/2023-as ciklusra a MÁEÖ szabályzata alapján nem lehetséges, így a kutatóút korábbi, 2022 januári indítását kérvényeztem. A járványügyi körülmények miatt 2021 során nem volt lehetőségem kutatni (a Szlovák Régészeti Intézetben több alkalommal otthoni munkavégzés volt elrendelve tavaly év végén). Az egészségi állapotom és az ilyenkor sűrűsödő orvosi vizsgálatok miatt 2022 március és április hónapokban már nem tudom vállalni a külföldi kiutazást. Az ösztöndíjat a fentiek miatt 2022 január és február hónapokban teljesítettem, a kutatást a lehetőségeim alapján redukáltam.

3. Szakmai eredmények

A kint töltött időben nagyrészt a külső raktárban elhelyezett települések leletanyagával foglalkoztam. Branč-Helyföldek lelőhelyen igen nagy mennyiségű leletanyag került elő, melynek mozgatása és előkészítése nagyobb nehézséget okozott volna a járványhelyzet miatt csökkentett létszámmal dolgozó szlovák kollégáknak.

Elsőként ezért a dr. Vladimír Varsik által feldolgozott Vel'ký Meder település leletanyagával dolgoztam. Szakmai szempontból indokolta a választást, hogy a Csallóköz keleti szélén feltárt lelőhely földrajzilag a legközelebb esik az Észak-Magyarországról ismert lelőhelyekhez, így kulturális kapcsolataik szorosabbak voltak. Emellett a publikáló a lelőhelyen elkülönített A-B-C kronológiai fázisokat, melyeknél a B fázis megfeleltethető a Kr. u. 3. század első kétharmadának, a C fázis pedig a Kr. u. 3. század végének – 4. század első felének. Magyarországon Szilvásvár-Lovaspálya település az előzetes eredmények alapján szintén csak a Kr. u. 3. század elejétől volt lakott. Ott a lelőhely későbbi, akár hun korig való használata feltételezhető, így mindenképpen érdekes volt egy szlovákiai kontroll anyaggal való összevetése.

A Vel'ký Meder leletanyagból elsősorban a kézzel formált, asztali finomkerámia formai, technológiai és díszítésbeli sajátosságaira voltam kíváncsi, mivel hasonló korú ilyen anyag nem került elemzésre a magyar szakirodalomban. A fő kérdéseim a rajzos táblákból is kiderülő

---

⁹ Rajtár, Ján-Hladikova, Katarina: Nové funerálne nálezy z doby rímskej zo Závodu (predbežná správa). Neue Grabfunde aus der römischen Kaiserzeit aus Závod (Vorbericht). Zborník Slovenského národného múzea, Archeológia 29, Bratislava 2019, 263–268.

forma mellett, hogy a dunai germán finomkerámiára igen jellemző, ferde vonalas, esetenként durva felületkezelés megfigyelhető-e egészen a Kr. u. 4. századig. Illetve, hogy a finom edények belső felének egyenletes elsimítása, az edények vállrészének hangsúlyozása, a díszítések kivitelezésének finomsága mennyiben lehet kronológiai tényező a szlovákiai anyagban.

A megfigyeléseket a szlovák kollégák által már publikált eredményekkel együtt igyekeztem a helyszínen felhasználni. Szilvászvárad-Lovaspálya lelőhely anyagának felvételét részben már elvégeztem, így a finom kerámia túlnyomó többségéről és a karakteres darabokról kész képanyaggal rendelkeztem. A tanulmányozással párhuzamosan a tervezett publikáció adott fejezetének kéziratán is dolgoztam.

Kép: Kr. u. 3-4. századi, kézzel formált kerámia Vel'ký Meder településről

A megfigyeléseim és a magyarországi leletek digitális képanyaga alapján dr. Vladimír Varsikkal folytattam hasznos szakmai konzultációt.

Egyéb, korábbra keltezhető magyarországi leletanyagok feldolgozása céljából Bratislava-Trnavka¹⁰ lelőhely anyagát választottam, mivel ennek a lelőhelynek a jól elválasztható, korai rétege a Kr. u. 2. század utolsó harmadáig-negyedéig keltezhető.

Kép: Kr. u. 2. századi, kézzel formált kerámia Bratislava-Trnavka településről

A többi megnevezett településanyagot nem volt lehetőségem áttekinteni, így a fennmaradó időben a Régészeti Intézet központi épületében őrzött sírmaradványokkal foglalkoztam, melyek egyszerűen hozzáférhetőek voltak. A kutatási tervben említett Vinár-Cseralja lelőhely feldolgozása miatt elsősorban a barbaricum ruhakapcsoló tűk/fibulák tanulmányozására helyeztem a hangsúlyt (a római bronzedények a halotti máglyára kerültek, erősen összeégtek, vizsgálatuk más módszertant kíván). Az utolsó 1,5 hétben a több évtizede publikált lelőhely, Kostolná pri Dunají¹¹ fém kistárgyait tanulmányoztam. Elsősorban azokat a sírokat kerestem, ahol késői erős profilú, illetve korai trombitafibulák voltak mellékletként elhelyezve.

¹⁰ Varsik, Vladimír: Germánske osídlenie na východnom predpolí Bratislavy. Sídlišká z doby rímskej v Bratislave-Trnávke a v okolí. Archaeologica Slovaca Monographiae 18, Nitra, 2011.

¹¹ Kolník, Titus: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei I. Bratislava, 1980.

Kép: Római kori ruhakapcsoló tűk (korai trombitafibulák) Kostolná pri Dunaji lelőhelyről

A pár éve feltárt, csak részben elemzett és publikált Sekule¹² lelőhely 6-7 síregyüttesét is megtekinthettem személyesen, melyet külön köszönök dr. Ján Rajtárnak.

4. Összegzés

A MÁEÖ segítségével végzett kutatás a nehezített körülmények és a kényszerűen csökkentett időtartam miatt nem lehetett teljes. Szakmailag azonban fontos fejlődési lehetőséget teremtett számomra, elsősorban a hazánkban feltárt római kori települések későbbi értékelése szempontjából. A szlovákiai kollégákkal folytatott (sajnos a távolléti munkavégzés miatt sokszor rövid) konzultáció tovább erősítette a hazai szakmai kutatás nemzetközi kapcsolatait is.

¹² Rajtár, Ján-Kováčsová, Linda: Das germanische Brandgräberfeld in Sekule. In: Maciej Karwowski, Balázs Komoróczy, Peter Trebsche (Hrsg.), Auf den Spuren der Barbaren – Archäologisch, historisch, numismatisch (Archäologie der Barbaren 2015). Brno 2019, 131–134.